

LITTERATUR

LYRIK FÖRRA ÅRET

Av förf. fil. lic. KARL-GUSTAF HILDEBRAND, Uppsala

Av ett enda skäl är året 1944 minnesvärt i svensk lyrik: då utgav *Karl Vennberg* sin diktsamling *Halmfackla*. Vennberg debuterade 1937 med en samling, *Hymn och hunger*, som ingen lade märke till. Efter den nya boken framstår han som en av de få verkliga diktarna i landet.

Dikterna i *Halmfackla* vittna om påverkan från många håll i vår tids europeiska lyrik, men deras enhet är stark personlig. De märkligaste dikterna äro tidsdikter, i en dräkt av stramt behärskad modernism. Inför dem — liksom inför all verklig dikt — känner man barnligheten i alla diskussioner om hur tendenspräglad eller beredskapsmässig dikten skall få lov att vara; är det någonting med den så trotsar den ändå slagorden och är annorlunda än man tänkt.

En dikt i boken talar med ett slags kosmisk galghumor om en patient som inte kan botas: den västerländska kulturen. Patienten har sår överallt och varje särskilt sår kräver en behandling som är skadlig för alla de andra. Dilemmat är krångligt men saknar i grunden betydelse, eftersom det råder fullständig brist på läkemedel och det inte heller finns möjlighet till transport.

Om vi hade haft en bår
och det hade tjänat något till med läkarvård
skulle vi ha fattat den sjuke från den friska sidan
om han hade haft någon frisk sida.

Men det har han inte. Och även de mest valhända försök äro dessutom livsfarliga.

Det som här sägs lågmält och med nyktert tonfall, som synpunkter på en medicinsk organisationsfråga, uttrycks i bokens inledningsdikt på annat språk, med en blankvers av i svensk lyrik sällan överträffad glans, ibland påtagligt anknyttande till tagnérska jamber. Kontrasten mellan denna plötsliga klassicism och den bottenlösa förtvivlan som dikten vill uttrycka blir mycket stark: ett helt tidevarvs oro står svart bakom den tillsynes välordnade lärodikten.

All dygd och renhet tvingar fram sin motsats
och ångerns klara rännil mynnar ut
i självbedrägeriets bruna floder
Ur tistelmarken växer godhet fram
ur goda jorden växer onskans tistlar
men trädet ska man känna av dess frukt
då är det goda trädet alltid ont
det onda gott

Litteratur

Bakom förnekelsen märker man ibland en hetsig, besviken lust efter enhet och tro. Undret, formeln som låter motsatserna skenbart förenas, blir tillsvidare döden: i den skymtar den Verklighet som är en annan än vår.

Barnets skallra
omsluter barnets värld
och tankens cirkellinje
den vuxnes

men i den branta
stigningen mot solen
måste livet bortkasta
skallra och cirkellinje

Ser man bort från Vennberg, så har året bjudit få händelser i svensk lyrik. Det har närmast varit ett år av upprepningar. Ibland har man blivit glad åt upprepningen, så som man blir det av att återse en kär bekant; ibland känner man snarast beklämning. Poesien i landet har över huvud en ganska mörk tid.

Till det friskaste och mest ungdomliga i årets versflod höra tre böcker av författare mellan sjuttiofem och åttio år; i ett fall går urvalet långt tillbaka, men också där finnas dikter från det senaste året.

Natanael Beskows Psalmer och andra dikter börja med de berömda psalmer han skrev på 80-talet; varken Fröding eller Heidenstam hade debuterat den gången. Till ungdomsverken sluter sig psalmdiktning från sena mannaår, med ett lugnare flöde men klassisk och omistlig. Det förbises ibland att psalm och andlig sång också i nutiden äro viktiga former av lyrik; den som skrivit »Som sol om våren stiger» är bland annat också en betydande svensk lyriker.

Ett par dikter, daterade 1944, ha en från de andra något avvikande ton, en gammal mans tonfall men uttryckt med en friare, om man så vill mera ungdomlig formgivning än någonsin förr. En av dem — en lyriskt fulländad dikt — är ägnad författarens hustru; den hör till de stora kärleksdikterna på svenska. Vill man söka ett slags parallell till den, får man väl gå tillbaka till Talis Qvalis' Helgsmålsklämningen, men Beskows dikt är så mycket varmare och mera spontan.

Fredrik Vetterlunds Gyllne söndag är en betagande gammalmansbok, ägnat minnet, hösten och de halländska dagrarna. Den har sin egen lätta svalka och fullbordar vackert bilden av en stillsam men ändå imponerande diktargärning.

I *Bo Bergmans Riket* framträder än en gång, med obruten kraft, det som är väsentligt i hans konst. Dikten har blivit en aning stelare i gången och gråare i färgen sen sist, men om det så bleve sju böcker till, var och en litet stelare och gråare än den förra, skulle man vara lycklig att ta emot dem alla. Man skulle det därför att den riktiga elden finns med i allt vad Bo Bergman skriver, den eld som ensam är av intresse och som inte kan ersättas med några konstgjorda ljus-effekter. Hans nya bok kommer länge att tala om det som är honom angeläget: om gränder i Gamla stan och om vikten att inte glömma

Carl Snoilsky men framför allt om sinnets rening och sanningens helgd.

Trofasthet och pietet voro kanske inte de ord som i första hand erbjödo sig inför *Ture Nermans* ungdomsvers, men hans Dikt i dag kan betecknas med de orden. Till och med den rabulistiska stavningen (jur, järta, järna) har fått en viss gammaldags charme, och versformen följer i sin glada bravur pålitliga gamla exempel. Allt detta är upprepning av det positiva slaget. Ture Nerman är en bra diktare och en renhjärtad karl, och vare sig han besjunger arbetarrörelsens historia (ibland med litet svävande gränser mellan journalistik och lyrik) eller han dundrar mot tidens förtryckare, känner man något av muntra fribyrtag — från en arbetarrörelse som ännu inte drömt om att i sin valpropaganda utnyttja de dignande skyltfönstren och håna grannfolkens nöd.

I *Zeth Höglunds* Lyrik och lovtal finns ett omtryck ur hans rabulistiska ungdomsdikter, Bläck och blod. De äro alltjämt läsbara men annars tänkvärda mest för att saken är så ovanlig: lyrik och politik ha hos oss inte så mycket gemensamt. Kanske herrar Günther och Höglund kunde ge ut en antologi?

En annan linje hos Ture Nerman, den eldige trubadurens, har en gammal tjänare i *Nils-Magnus Folcke*; hans versberättelse *Albert och staden* är gjord med mycken elegans och kärlek till det stockholmska. Räknar man efter åldern så finns väl *Bengt E. Nyström* i närheten av de nämnda herrarna. Hans dikt, alltid lödig och redbar, har inte alltid gått fri från upprepning. Den senaste versboken, *Floderna sjunga*, kan först tyckas bekräfta det intrycket, men man finner snart att det inte är helt rättvist. Något nytt har kommit till, en starkare ångest, en snart gammal mans grubbel och vanda. Det är en ton som fördjupar bilden av hans gestalt.

Med bud ur fjärran kommer ett urval av *Ragnar Jändels* efterlämnade skrifter, Poesi och prosa. Poesien — om vilken här är tal — sluter sig till en inte alltför knapp diktsamling, i verkligheten en av Jändels bästa. Ett alltigenom svekfritt väsen träder en här ännu en gång till mötes. Den jändelska fromheten inför örter och mark stiger vackert fram men också hans äkta trots, kamplinjen hos honom, med dess på en gång sociala och personliga utgångspunkt. Båda sidorna hos honom mötas i ett slags stolt, förtröstande ödmjukhet.

Mörkret skall tjockna,
blicken mattas, slockna.
Det är en tröst
att mannen som går under
just i det sista
kan vid målet stå.

En annan av de betydande tjugotalsdiktarna, *Erik Blomberg*, har gett ut en samlingsvolym *Dikter*; i sträng gallring framträder där hans verk och hans linje, fram till den dystraste men också största av hans samlingar, *Nattens ögon*. Bland något yngre poeter har *Johan-*

Litteratur

nes *Edfelt* funnit tiden mogen att ge ut *Dikter i urval*; boken har lett till ett väl motiverat erkännande av hans centrala ställning.

Bland de i egentlig mening nya diktböckerna har *Artur Lundkvists Dikter* mellan djur och gud en framträdande plats. Det är ett långt mindre affekterat och anspråksfullt verk än det närmast föregående, *Korsväg*. Mycket finns där av suggestiv konst, av extas och vända, också av glimtlig poetisk intensitet. Likväl kommer man inte ifrån den känslan att *Lundkvists* dikt med åren har tappat sin melodi. Den har en gång betytt åtskilligt, men under årens gång har så litet hänt med den, fränsett att primitivismen blir litet mera sorgmodig och formen litet mer raffinerad för var gång. Den mänskliga substansen är uppenbarligen inte rik nog; den *lundkvistska* dikten har ingen historia, och man tar den kanske väl högtidligt om man ur dess välgjorda rebusar försöker läsa ut åsiktsförskjutningar eller utvecklingslinjer i egentlig mening. Allt är perfekt; sexualsymbolerna ha tillsatts med dyster grundlighet, ungefär som man stoppar in rusin i en deg. Men till slut blir det ingenting annat än lyrisk prat-samhet.

Kvinnans bett i din skuldra är inget insegel
på din kärlek. Men vad vilar väl på vad
i det vanskliga torn som försvinner i dimman
utan att örnarna känner djupet eller höjden?

Vad vilar på vad — det är frågan.

Nils Ferlin har på senare år blivit mycket berömd; det beror delvis på att han är en man kring vilken det växer legender, men i och för sig är det glädjande eftersom han är en betydande skald. I sanningens namn måste nog erkännas att hans senaste bok, *Med många kulörta lyktor*, är den sämsta han skrivit. Till stora delar är den vag och trött, en följd av bleka ansatser till sådant som i *Goggles* skulle ha blivit stor lyrik. Å andra sidan har boken åtminstone ett mästerverk, av det slag som kan motivera en bok eller en hel diktargärning.

De är lyckliga de som går riktigt vill,
som går riktigt vill —
dem leder kanhända en fågeldrill,
en fågeldrill —

Dem lyser kanhända en stjärnas glans,
en stjärnas glans.
Men jag ser inte alls var jag går nånstans,
vart jag går nånstans —

Det är mörk, förtvivlad lyrik. Men den håller.

Gustav Sandgren är en tänkvärd, ibland underfundig prosaförfattare med primitivistiska drag. Han har ibland också skrivit vers; i fjol gav han ut samlingen *Partisan*, som här och var rönt en viss uppskattning. Rubriken har militär klang men det hör till bokens mer eller mindre avsiktliga inkonsekvenser: den fiende mot vil-

ken Sandgren för sitt partisankrig anges vara våldsmentaliteten, kriget, också de beredskapsfraser som ibland kunna bemantla grymhet och våld. Detta är en begriplig attityd, men dess rent praktiska effekt blir väl mindre därav att Sandgren opponerar inte bara mot krigsandan utan också mot nästan allting annat: mot kulturen, mot samhällsordningen, i sista hand mot det besvärande faktum att människan är människa och inte — som han skulle önska — igelkott eller grässtrå. En opposition mot allt blir ju ingen opposition, eftersom dess program saknar praktiskt intresse. Hela inställningen kunde ändå bli poetiskt fruktbar (och vilken inställning kan inte det?) om där funnes stort artisteri eller självlöje eller frätande syra. Men i Sandgrens dikt finns ingenting av allt detta: han framför sina synpunkter så slappt och tafatt som möjligt, ibland med pekoralistisk touche.

Det uppstår ingen hybris,
när ljungeld famnar sten.

Detta är kanske så sant som det är sagt, men vackert är det ju inte. — Ibland har boken också stycken av naiv livsfromhet; där har sak och form blivit ett. Det kan räcka nästan en hel dikt.

Bland yngre poeter finns åtskilligt att glädja sig åt. *Bertil Gedda*, som i en rad diktsamlingar visat sig vara en fin lyriker, har kanske åstadkommit sin bästa bok med *Gräset och vinden*. Med knappa och enkla ord får han där mycket sagt. Han behärskar verkligen sina uttrycksmedel; modernistisk och traditionell vers bryta sig mot varandra i hans bok, med utomordentligt fina effekter. Den personliga äktheten binder ihop delarna till ett helt. Inte minst Geddas kärleksdikter ha mycket att ge.

Helge Åkerhielm är på nästan alla punkter en annan typ än Gedda. Han använder många ord, han hör inte till de avvägda och försiktiga, fulländning är inte hans nyckelord. Men hans temperament har i gengäld styrka och bredd. I hans nya samling, *Vågtungans stund*, finns en dikteykel, ägnad minnet av hans far, tidningsmannen Dan Åkerhielm. Den rymmer mörk och stark dikt, omväxlande med en lätt sommarmelodi, och den har en stor linje som inte är vanlig nuförtiden. Den är hans hittills främsta insats.

Anna Greta Wide hade en väl motiverad framgång med sin lyriska debut för ett par år sen; den nya samlingen heter *Orgelpunkt*. Den är på många sätt utmärkt; Anna Greta Wide är en mycket skicklig poet. Det är inte av missaktning för hennes betydande gåvor och hennes påfallande personliga nobless som man ändå tycker sig sakna något: det är litet för välgjort och riktigt alltsammans, där finns inte den stora flamma som låter dikt och liv bli till ett. Anna Greta Wide kunde under lyckliga (för dikten lyckliga) omständigheter bli en betydande författarinna.

Om *Per Erik Wahlund*, vars andra bok heter *Kammarmusik*, kan sägas att han skulle skriva bra om han hade någonting att skriva om. Kanske får han det. *Folke Hellgren*, som i fjol gav ut en samling ballader i traditionell stil, har redan presterat en modernistisk bok,

Samtal mellan tre röster. Det måste ju vara roligt att ha så många talanger; med litet övning kanske Hellgren kunde överta den lyriska produktionen i landet. Det skulle bespara recensenterna mycket besvär, och staten kunde dra in på författaranslaget.

Greta Bergholmen har inte lika lätt för att skriva men hon skriver av en djup nödvändighet. Hennes bok i fjol, *Jordisk oro*, är allvarlig och värd att ta på allvar; där talar en riktig människa.

Två kristna lyriker komma till sist, inte därför att det är den rätta ordningen men därför att de inte passade in i något tidigare hörn. *John Nilsson* har med samlingen *Fränt och fromt* gjort en befriande insats: han deklamerar inte, han skriver inte putsat och struntkorrekt, han skriver inte ens bara i propagandasyfte. Ett verklighetssinne som verkligen är fränt har förenat sig med en fromhet som verkligen tar den kristna paradoxen på allvar. Och formen är modern på ett äkta vis, inifrån. Eftersom John Nilsson är en mycket allvarlig herre kan han rentav kosta på sig ett och annat stilla leende, något som många poeter finna i hög grad opassande. *Anders Frostenson* — den betydande psalmdiktaren — har gett ut en av sina lakoniska små versböcker, kallad *Du böjde dig ned över jorden*. Det är en egenartad poesi som finns där; den tränger djupt in i en, om man lyssnar en stund.

Som vanligt har det kommit en del antologier. Av *Olle Holmbergs* nordiska dikturval, *Hundra dikter*, föreligger en ny upplaga, där också en del av den senaste kamptidens dikt finns med. Bonniers stora serie *Den svenska lyriken* har avslutats med en vacker volym *Romantiska sånger och visor*.

Av nutida lyrik har en antologi *Dikter om kärleken* givits ut av *P. O. Barck* och *Olof Lagercrantz*, medan *Lennart Göthberg* har samlat »Den religiösa lyriken från Viktor Rydberg till nu». De båda volymerna spegla var och en på sitt vis huvudlinjer i hela vår moderna diktning. Ett viktigt område är kärleksdiktens väg, genom mycken oro, till det som ibland blivit både ny ärlighet och ny innerlighet. En dold men väsentlig strömfåra är den som långt utom den bekännande kristna lyrikens rāmärken bär de religiösa problemen vidare.

De två böckerna korsar varandra förvånande litet; annars ha ju kärlek och religion ett och annat att skaffa med varandra. Gemensamt för båda är ingenting mer än ett par rader av Harriet Löwenhjelm. Just jämförelsen visar en och annan lucka: i det religiösa urvalet — som principiellt går utom alla dogmatiska gränser — saknar man speciellt Arvid Mörne. I kärleksantologien har överdriven korrekthet vållat att medutgivaren Lagercrantz saknas. Han skulle ha företrätt en väsentlig nyans i boken; liksom Ferlin får han nu stå med bara bland de »religiösa» poeterna.

Båda urvalen äro förträffliga. Om kärleksdikten kan kanske sägas att utgivarna varit något för rundhänta med kärlekens förtjusning och ljuvlighet; det blir bra mycket rosor. Karin Boyes vällust-dialog i *De sju dödssynderna* hade gett hela boken en större lödighet; litet mera segt vardagsliv, envishet och besvikelse hade inte heller

skadat. Allt detta är otacksamma betraktelser, eftersom boken är alldeles ypperlig — den till och med överlever Adolf Hallmans förfärliga teckningar, och större poetisk livskraft kan inte tänkas.

Göthberg har valt med pedagogiskt syfte och lagt an på bredd. Urvalet är kunnigt och utmärkt. Ibland kanske man velat ha det ännu en nyans beskare, men det är ju en känslsak. Psalmer i psalmboken äro inte med, vilket kanske är riktigt men medför ett par i och för sig beklagliga luckor. Framför allt är det emellertid en stor glädje — för att inte använda ett starkare ord — att äntligen få se det religiösa elementet i vår nyare dikt åskådligt för sina ögon: det är en märklig syn, och utgivaren har gjort oss alla en stor tjänst med att så sakligt och omdömesgillt visa oss den.